

המלכת שלמה וצוואת דוד

המלכת שלמה - מלכים א' פרק א', פסוקים ל"ב-מ'

מלך חדש על ישראל

ספר מלכים פותח בתיאור היחלשותו של דוד ערב מותו. דוד התמהמה במינוי יורש, ואדוניה בנו ניצל את חולשת המלך, ויחד עם אנשים מחצר המלך תכנן למשווח את עצמו למלך. נתן הנביא, שראה את מעשה אדוניה, הבין את הסכנה הצפויה לבת שבע ולשלמה עם המלכתו של אדוניה, פנה אליה, ויחד הם שכנעו את דוד להקדים ולהמליך על ישראל את שלמה בנו, שעל המלכתו הוא נשבע בעבר לבת שבע.

שבועה זאת אינה כתובה במפורש בספר שמואל ב'. רד"ק מסביר ששבועה זו נשבע דוד לבת שבע לאחר מות בנם הראשון, שנפטר כחלק מהעונש שדוד קיבל על חטאו, והיא באה לחזק את מעמדה של בת שבע כאשתו הלגיטימית של דוד המלך.

דוד נענה לבקשתם של נתן ובת שבע וחזר על התחייבותו: "כִּי פֶאֶשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְךָ בַּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי שְׁלֹמֹה בְנִי יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל כִּסֵּאי תְּחֻמֹּתַי כִּי בֶן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה". (מלכים א' א', ל').

דוד מינה את צדוק הכהן, נתן הנביא ובניהו בן יהוידע למשווח את שלמה למלך. הם הרכיבו את שלמה על פרדת המלך דוד, הורידו אותו אל מעיין הגיחון הצמוד לעיר, משחו אותו בשמן ותקעו בשופר. בתגובה קרא כל העם: "חַי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְיַעֲלֶה כָל הָעָם אַחֲרָיו וְהָעָם מְחַלְלִים בְּחִלָּלִים וְשֹׁמְחִים שִׂמְחָה גְדוֹלָה וְהַתְּקַע הָאָרֶץ בְּקוֹלָם" (מלכים א' א', ל"ט-מ). מעיין הגיחון, שהיה מקור המים המרכזי של ירושלים, נובע בתחתית נחל קדרון, ממזרח ובסמוך לעיר דוד בירושלים. משיחת שלמה למלך דווקא שם, סמוך לעיר הבירה נועדה להבהיר לכול ששלמה הוא המלך הנבחר. לפני מותו חזק דוד את שלמה בנו וציווה עליו לקיים את מצוות ה', ולנהוג בחוכמה בכל מעשיו:

- וַיִּקְרְבוּ יָמָי דָּוִד לָמוּת וַיִּצַּו אֶת שְׁלֹמֹה בְנוֹ לֵאמֹר.
- אֲנִכִּי הִלֵּךְ בְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ וְחֻזְקָתָהּ וְהָיִיתִי לְאִישׁ.
- וְשִׁמְרַתָּ אֶת מִשְׁמַרְתִּי הַ' אֱלֹהֶיךָ לִלְכֹּת בְּדַרְכֵּי לְשֹׁמֵר חֻקֵּיךָ וּמִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְעֲדוּתוֹ כַּכְתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה לְמַעַן תִּשְׁכִּיל אֶת כָּל אִשׁר תַּעֲשֶׂה וְאֶת כָּל אֲשֶׁר תִּפְגַּח שָׁם.
- לְמַעַן יָקִים ה' אֶת דְּבָרֹוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי לֵאמֹר אִם יִשְׁמְרוּ בְנֶיךָ אֶת דִּרְכֵּי לִלְכֹּת לִפְנֵי פָאֶמֶת בְּכָל לְבָבָם וּבְכָל נַפְשָׁם לֵאמֹר לֹא יִכְרֹת לְךָ אִישׁ מִעַל כִּסֵּאי יִשְׂרָאֵל.

צוואת דוד - מלכים א' פרק ב', פסוקים א'-י"ב

צוואת דוד לשלמה פתחה באזהרה ללכת בדרכ ה'. בפסוק ד', מזכיר דוד לשלמה את התנאי להמשך קיום מלכות בית דוד - הליכה בדרכ ה'. בהמשך הצוואה (פסוקים ה'-ט'), לא נכללים בתוכנית הלימודים) הזכיר דוד אנשים שפגעו או חזקו בעבר את מלכותו. דוד ציווה את שלמה לגמול לאנשים אלה בהתאם למעשיהם.

מיידי אחרי צוואת דוד, הכתוב מספר על מותו של דוד ומסכם את ימי מלכותו:

פרק ב', פסוקים י"א-א'

- וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם אֲבֹתָיו וַיִּקְבֹּר בְּעִיר דָּוִד.
 - וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחֶבְרוֹן מָלַךְ שִׁבְעָה שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַם מָלַךְ שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשׁ שָׁנִים.
- אחר מות דוד, מלך שלמה על ישראל. הכתוב מדגיש את שבתו על כיסא דוד אביו, ומציין שמלכותו הייתה מבוססת וחזקה: "וּשְׁלֹמֹה יָשֵׁב עַל כִּסֵּאי דָּוִד אָבִיו וְהָפֵן מִלְכָּתוֹ מֵאִד" (מלכים א' ב', י"ב).

גם בסוף פרק ב', אחרי שהשלים שלמה את מה שנתבקש בצוואת דוד, חוזר הכתוב ומדגיש כי: "והממלכה נכונה ביד שלמה" (מלכים א' ב', מ"ו).

בפני שלמה עמדה המשימה להמשיך את מלכות דוד אביו, וכפי שנראה להלן הוא הוביל את הממלכה לשיאים חדשים מבחינות רבות - מפעלי בנייה רבים ובראשם בניית בית המקדש, ביסוס ירושלים כעיר הבירה, קשרי חוץ, שגשוג כלכלי ועוד.

הצעת הוראה:

1. המלכת שלמה

נפתח את השיעור ברקע קצר, כהקדמה לתיאור המלכת שלמה בן דוד למלך על ישראל.

התלמידים יקראו פסוקים ל"ב-מ' בפרק א', המתארים את טקס המלכת שלמה בגיחון וישלימו את הטבלה המציגה את הפעולות שנעשו בטקס ההמלכה ואת משמעותן ותרומתן למעמד המלכתו של מלך חדש בישראל.

פעולות הקשורות לטקס ההמלכה	כיצד תורמים מאפייני הטקס למעמד ההמלכה
הרכבת שלמה על פרדת המלך דוד.	ההמלכה נעשתה בברכת דוד, והרכיבה על פרדת המלך מבטאת את תמיכתו במהלך.
עריכת טקס ההמלכה במעין הגיחון הצמוד לירושלים.	שלמה, נמשח למלך סמוך לעיר הבירה, לסמל בכך שהוא המלך הנבחר.
משיחת שלמה בידי צדוק הכהן ונתן הנביא.	משיחתו בידי דמויות חשובות ומרכזיות כמו כהן ונביא נותנת תוקף להמלכתו.
תקיעה בשופר.	הכרזה פומבית על המלך הנבחר.
קריאת העם - 'יחי המלך'.	ביטוי לקבלת העם את המלך.
העם מחללים בחלילים.	ביטוי לקבלת העם את המלך בשמחה.

לאחר השלמת הטבלה נשאל:

1. מה מאפיין את טקס המלכת שלמה?

2. בפסוק ה' אנחנו קוראים על רצונו של אדוניה בן דוד (אח שלמה) למלוך תחת דוד אביו:

ה. ואדוניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלך ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו.

בפסוקים ט"ז-כ"א, מתוארת פנייתה של בת שבע, אם שלמה לדוד. היא מזכירה לו את הבטחתו ששלמה בנה ימלוך אחריו. היא מספרת לו על אדוניה שממליך עצמו למלך ללא ידיעתו. היא מבקשת ממנו להבהיר ולומר מיהו המלך שיירש את כסאו.

טו. ותקד בת שבע ותשתחו למלך ויאמר המלך מה לך.

זו. ותאמר לו אדני אתה נשבעת בה' אלהיך לאמנת כי שלמה בנך ימלך אחרי והוא יושב על כסאי.

יח. ועתה הנה אדניה מלך ועתה אדני המלך לא ידעת.

יט. ויצבח שור ומריא וצאן לרב ויקרא לכל בני המלך ולאביתר הכהן וליצב שר הצבא ולשלמה עבדך לא קרא.

כ. ואתה אדני המלך עיני כל ישראל עליך להגיד להם מי יושב על כסא אדני המלך אחרי.

כא. והיה כשכב אדני המלך עם אבותיו והייתי אני ובני שלמה חטאים.

בעקבות פסוקים אלו, הסבירו מדוע ציווה דוד לקיים את המלכת שלמה באופן המתואר בפסוקים ל"ב-מ'.
* פסוקים ה', ט"ז-כ"א לא נכללים בתוכנית הלימודים, אך עוזרים להבנת סיפור המלכת שלמה.

2. צוואת דוד

1. נפתח בשיח במליאה:

שלמה היה בנו של דוד המלך והוא החוליה הראשונה בשושלת בית דוד.

הוא ירש את המלוכה מאביו ונכנס "לנעליו הגדולות".

נבקש מהתלמידים לחשוב על השאלות ולשער:

- מה עשוי העם לצפות משלמה? מה עשויות להיות הציפיות של שלמה מעצמו?
 - אילו מסרים חשוב לדוד להעביר לשלמה לפני מותו, וכיצד דברים אלו יסייעו לו כמלך על ישראל?
2. נקרא פסוקים א'-ד' בפרק ב'.

נשאל:

- מהם הדברים שאומר דוד לשלמה בצוואתו?
 - כיצד הוא מחזק אותו?
 - לפי דעתכם, איזה מהמשפטים שנאמרים לשלמה יסייעו לו להמשיך את אביו כמלך ישראל, על פי מצוות ה'? הסבירו.
3. נקרא פסוקים י'-י"ב בפרק י"ב.

נשים לב: הפסוקים מסכמים את ימי מלכותו של דוד.

בפסוק י"ב מצוין כי מלכותו של שלמה הייתה מבוססת וחזקה.

נבקש מהתלמידים לחשוב מה מאפיין ממלכה חזקה ומבוססת? מהם הדברים שעל שלמה לעשות?